

«Ռուս-Հայկական համալսարան» բարձրագույն կրթության
միջպետական կրթական կազմակերպություն

Հաստատում եմ՝
Իրավունքի Ինստիտուտի տնօրեն
Քալաշյան Մ. Ա.

Ռուս-Հայկական համալսարան
0 20 Ресурсно-Академический центр
Իրավունքի Ինստիտուտ
«23» հունիսի, 2026 թ.

Ինստիտուտ՝ Իրավունքի

Ամբիոն՝ Քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի

Հեղինակ՝ Ի. Գ. Թ., դասախոս Յուզբաշյան Ս. Ս.

ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝ Ապացույցների տեսությունը ՀՀ քրեական
դատավարությունում

Մասնագիտություն՝ 042101.00.7 «Իրավագիտություն»

Կրթական ծրագիր՝ 042101.04.7 «Քրեական իրավունք և դատավարություն»

Դասընթացի անտտացիա

Ուսումնական «ՀՀ Քրեական դատավարությունում ապացույցների տեսություն» դասընթացի ծրագիրը մշակվել է բարձրագույն մասնագիտական կրթության պետական կրթական չափորոշչի պահանջներին համապատասխան և նախատեսված է **042101.00.7 «Իրավագիտություն»** մասնագիտությամբ սովորողների ուսուցման համար: Ուսումնական ծրագրով սահմանվում են «Քրեական դատավարությունում ապացույցների տեսություն» ուսումնական առարկայի բովանդակությունն ու կառուցվածքը:

Քրեական դատավարական ապացուցումը քրեական դատավարության կարևորագույն բաղադրիչներից մեկն է: Քրեական դատավարության իրավունքը հնարավորություն է տալիս միայն ընդհանուր գծերով ներկայացնել ապացուցման հիմնախնդիրները, ինչը, անշուշտ, բավարար չէ քրեաիրավական մասնագիտացման ուսանողների համար: Հետևաբար, Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարությունում ապացույցների տեսության խորացված ուսումնասիրությունն ուղղված է ուսանողների կողմից ապացուցման տեսական հիմքերի, դրա նորմատիվ իրավակարգավորման, իրավակիրառական պրակտիկայի, ինչպես նաև իրավակիրառման հիմնական խնդիրների վերաբերյալ համակարգված գիտելիքների ձեռքբերմանը:

Դասընթացի աշխատանքային ծրագիրը մշակվել է՝ հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարական օրենսդրության վերջին փոփոխությունները, ինչպես նաև ապացուցման գործընթացին և ապացույցների թույլատրելիությանը վերաբերող նախադեպային դատական որոշումները:

«ՀՀ Քրեական դատավարությունում ապացույցների տեսություն» դասընթացի համակարգը ներառում է հետևյալ հիմնական հարցերը՝ ապացուցումը և դրա տեղը քրեական դատավարությունում, ապացույցների տեսության հասկացությունը, առարկան և մեթոդը, քրեական դատավարությունում ապացուցման էությունը և նպատակը, ապացուցման առարկան և սահմանները, քրեական գործով ապացույցների հասկացությունն ու հատկանիշները, ապացույցների դասակարգումը քրեական դատավարությունում, քրեական գործով ապացուցման գործընթացը, քրեական գործով ապացույցների տեսակները, ինչպես նաև ապացուցման և քրեական գործով ճանաչողության այլ եղանակների փոխհարաբերակցությունը:

2. Դասընթացի նպատակն ու խնդիրները
Նպատակ

«Քրեական դատավարությունում ապացույցների տեսություն» դասընթացի նպատակն է ամրապնդել և ընդլայնել ուսանողների՝ քրեական դատավարության հիմնական դասընթացի ուսումնասիրության ընթացքում ձեռք բերած գիտելիքները: Միաժամանակ առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում ապացուցողական իրավունքի դրույթների առավել մանրամասն ուսումնասիրությանը քրեական դատավարական գործունեության տարբեր փուլերում: Բացի այդ, դասընթացն ուղղված է բարձր որակավորում ունեցող իրավաբանների պատրաստմանը, որոնք իրենց մասնագիտական գործունեությունն իրականացնում են իրավակիրառման ոլորտում:

Խնդիրներ՝

Դասընթացի հիմնական խնդիրներն են՝

ա) ուսանողների կողմից ապացուցողական իրավունքի տեսական հիմնադրույթների վերաբերյալ խորացված գիտելիքների ձեռքբերումն ու յուրացումը,

բ) ուսանողների մոտ ապացուցողական գործունեության դատավարական ձևի պահպանման կարևորության, դատավարության մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի նկատմամբ հարգանքի, ինչպես նաև Սահմանադրության, օրենքների և դրանց հիման վրա ընդունված ենթաօրենսդրական ակտերի պահանջների խստիվ և անշեղ կատարման անհրաժեշտության վերաբերյալ ճիշտ իրավական ընկալման ձևավորումը,

գ) ուսանողների մոտ ապացուցողական իրավունքի նորմերի կիրառման, քննչական գործողությունների կատարման, ապացույցների գնահատման և այդ գնահատման արդյունքների պատշաճ ձևակերպման գործնական հմտությունների ձևավորումը քրեական դատավարության բոլոր փուլերում:

Դասընթացի մուտքային պահանջները

Դասընթացին մասնակցելու համար ուսանողը պետք է տիրապետի քրեական դատավարության և քրեական իրավունքի հիմնական դրույթներին, կարողանա աշխատել օրենսդրական և դատական աղբյուրների հետ, ինչպես նաև հասկանա ապացուցման ընդհանուր կառուցվածքը քրեական գործերով: Տեսական պարապմունքներն ավանդաբար անցկացվում են դասախոսությունների ձևաչափով: Քանի որ դասախոսությունների շրջանակներում հնարավոր չէ ամբողջությամբ ընդգրկել քրեական դատավարական ապացուցման բոլոր հարցերը, դասախոսական ուսումնասիրման են ներկայացվում միայն առավել կարևոր և հիմնարար խնդիրները: Մնացած թեմաները, հաշվի առնելով դրանց բարդությունն ու կարևորությունը, ուսումնասիրվում են սեմինար պարապմունքների ընթացքում կամ ինքնուրույն՝ ուսանողների կողմից:

«Քրեական դատավարությունում ապացույցների տեսություն» դասընթացի գործնական պարապմունքներն անցկացվում են սեմինարների ձևաչափով՝ ըստ դասընթացի թեմաների: Սեմինարների ընթացքում իրականացվում է ինչպես առաջադրված հարցերի խմբային քննարկումն ու ուսումնասիրությունը, այնպես էլ իրավիճակային առաջադրանքների անհատական լուծումը:

Դասընթացի յուրացման արդյունքում ձեռք բերվող գիտելիքները և կարողությունները

Դասընթացի յուրացման արդյունքը ապահովում է անհրաժեշտ գիտելիքների, հմտությունների ու կարողությունների համապատասխան ՈԱՇ-ի վերջնաարդյունքներին:

Գիտելիքներ՝

1. ՀՀ քրեական դատավարական օրենսգրքի ապացուցման ինստիտուտի կառուցվածքը և սկզբունքները:
2. Ապացույցների տեսակները, աղբյուրները, օրինականության չափանիշները:

3. Ապացուցման սուբյեկտների լիազորություններն ու միջնորդությունների իրավական կարգավորումները:

Հմտությունները՝

▪ Գիտելիքի կիրառման հմտությունները՝

1. Իրավական փաստերի արժեւորում և ապացուցողական հիմքերի վերլուծություն:
2. Իրավաչափ միջնորդությունների կազմում և դատավարական դիրքորոշման ձևավորում:

▪ Ընդհանրական իմացական հմտությունները՝

1. Տվյալ քրեական գործի շրջանակում ապացույցների համակցված վերլուծության իրականացում:
2. Դատական և քննիչ պրակտիկայում ապացույցների կիրառելիության գնահատում:

Կարողունակությունը (կոմպետենցիան)՝

▪ Ինքնուրույնությունը և պատասխանատվությունը՝

1. Ինքնուրույն աշխատել ապացուցողական փաստաթղթերի և նյութերի հետ՝ հիմնավորելու դատավարական դիրքորոշում:
2. Կրել պատասխանատվություն իրավաբանական որոշումների հիմնավորվածության և իրավաչափության համար ապացուցման փուլում:

Դասավանդման եղանակները և մեթոդները

- Տեսական դասախոսություններ՝ դատավարական նորմերի մեկնաբանությամբ:
- Սեմինարներ՝ հիմնված կոնկրետ գործերի վերլուծության վրա:
- Գործնական վարժանքներ՝ ապացուցման սխեմաների մշակումով:
- Ինքնուրույն առաջադրանքներ՝ միջնորդությունների, դիրքորոշման փաստաթղթերի մշակում:

Դասընթացի տեղն ուսումնական ծրագրում

Դասընթացը ներառված է «Քրեական իրավունք և դատավարություն» մագիստրոսական ծրագրի պարտադիր բաղադրիչներում՝

4 **ակադեմիական կրեդիտ (144 ակադեմիական ժամ)** աշխատատարությամբ, որից **16 ակադեմիական ժամ** նախատեսվում է սեմինարների և գործնական պարապմունքների համար:

Դասընթացը նախատեսվում է ուսումնասիրել **1-ին ուսումնական տարվա 1-ին կիսամյակում**:

		Բաշխում ըստ կիսամյակների
--	--	--------------------------

Ուսումնական աշխատանքների տեսակները	Ամբո ղջը, ալ. ժամ.	1 Կի ս.	2 Կի ս.	3 Կի ս.	4 կիս.	5 Կիս.	6 Կի ս.
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Հստ կիսամյակի ընդհանուր դասընթացի ուսուցման ծանրաբեռնվածությունը	144	144					
1.1. Հստ անալիզի պարապմունքներ:	32	32					
1.1.1. Դասախոսություններ	16	16					
1.1.2. Մեմինարներ	16	16					
1.2. Ինքնուրույն աշխատանք	102	102					
Քննություն							

Դասընթացի թեմատիկ ալ ան

Դասընթացի բաժինները և թեմաները	Ընդհանուր (ալ. ժամ)	Դասախոսություններ (ալ. ժամ)	Մեմինար (ալ. ժամ)	Պարապմունքների այլ տեսակներ (ալ. ժամ)
Բաժին 1. Ապացույցների տեսություն և ընդհանուր հասկացություն	144	16	16	102
Թեմա 1.1. Ապացույցների հասկացություն և ներքին թագիկը	11	1	1	8
Թեմա 1.2 Ապացույցների համակարգը, դասակարգումը	11	1	1	8
Թեմա 1.3. Ապացուցման հասկացություն և ներքին եկամուտները	11	1	1	8
Բաժին 2. Ապացույցների աղբյուրներ և տեսակներ				
Թեմա 2.1 Վկաների ցուցմունքներ	11	1	1	8
Թեմա 2.2. Մեղադրյալի և կասկածյալի ցուցմունքներ	11	1	1	8

Թեմա2.3 Փաստաթղթեր, առարկաներ, փորձաքննություն	11	1	1	8
Թեմա2.4 Տեխնիկական միջոցներով ստացված տեղեկություններ	11	1	1	8
Բաժին 3. Ապացույցների հավաքագրում և ամրագրում				
Թեմա3.1 Դատավարական գործողություններ (դիտում, իուզարկություն, հարցաքննություն)	11	1	1	8
Թեմա 3.2 Ապացույցների անթույլատրելիության հիմքեր	11	1	1	8
Թեմա3.3 Օրինականությամբ և արդարացիությամբ սկզբունքներ	11	1	1	8
Բաժին 4. Ապացույցների գնահատում				
Թեմա4.1 Վերլուծությունը ըստ պաշտոնությամբ, ընդունելիությամբ, համապատասխանությամբ և բավարարությամբ	11	1	1	8
4.2 Դատավորի և քննիչի հայեցողությունը և արժեքային գնահատում	11	2	2	8
4.3 Ապացույցների համակցված գնահատում	11	3	3	6
Ընդամենը	144	16	16	102

Դասընթացի բովանդակություն

Թեմա 1. Քրեական դատավարությունում ապացույցների տեսության հիմնական հասկացությունները: Քրեական դատավարական ապացուցման ընդհանուր բնութագիրը

Թեմա 1.1. Ապացույցների տեսության հասկացությունը և ապացուցողական իրավունքը քրեական դատավարությունում

Թեմա 1.2. Ապացույցների տեսության առարկան, մեթոդը և համակարգը

Ապացույցների հասկացությունը քրեական դատավարության գիտության մեջ: Ապացույցները՝ որպես օբյեկտիվ իրականության փաստեր և փաստական տվյալների աղբյուրներ: Ապացույցների ձևավորման մեխանիզմը: Ապացուցման ենթակա հանգամանքների և գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների վերաբերյալ ցանկացած տեղեկություն՝ որպես ապացույցների բովանդակային կողմ: Ապացույցների ձևական կողմը: Ապացուցման առարկայի հասկացությունն ու նշանակությունը: Ապացուցման առարկայի կառուցվածքը: Ապացուցման ենթակա և գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները: Ապացուցման առարկայի կառուցվածքում գլխավոր փաստի առանձնացման անհրաժեշտության հարցը:

Քրեական գործով ապացուցման ենթակա հանգամանքների բնութագիրը՝ հանցագործության դեպքը (հանցագործության կատարման ժամանակը, վայրը, եղանակը և այլ հանգամանքներ), անձի մեղավորությունը, մեղադրյալի անձը բնութագրող հանգամանքները, հանցագործությամբ պատճառված վնասի բնույթն ու չափը, արարքի հանցավորությունն ու պատժելիությունը բացառող հանգամանքները, պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները, քրեական պատասխանատվությունից և պատժից ազատման հիմք հանդիսացող հանգամանքները, ինչպես նաև այլ նշանակություն ունեցող հանգամանքներ:

Ապացույցների տեսության մեթոդի հասկացությունը: Դիալեկտիկական մատերիալիզմը՝ որպես ապացույցների տեսության մեթոդաբանական հիմք: Ապացույցների տեսության կողմից կիրառվող ընդհանուր գիտական և հատուկ իրավաբանական մեթոդները: Ապացույցների տեսության համակարգը:

Թեմա 2. Ապացուցման գործընթացի բովանդակությունը

Թեմա 2.1. Ապացուցման գործընթացի տարրերը

Թեմա 2.2. Ապացուցման սուբյեկտները

Ապացուցման սահմանները: Քննչական վարկածները՝ հասկացությունը, հատկանիշները և նշանակությունը: Ապացուցման գործընթացի այն տարրերը, որոնք առանձնացվում են քրեական դատավարական օրենքով: Ապացույցների հավաքումը՝ որպես ապացուցման գործընթացի հիմնական տարր: Ապացույցների հավաքման փուլերը՝ տեղեկատվության որոնում, ապացույցների առգրավում և ապացույցների դատավարական ձևակերպում:

Ապացույցների հավաքման եղանակի հասկացությունը: Ապացույցների հավաքման եղանակները դատարանի, դատախազի, քննիչի և հետաքննության մարմնի կողմից: Ապացույցների դատավարական

ձևակերպման եղանակները՝ դատավարական ակտերը և ապացույցների ամրագրման տեխնիկական միջոցները, դրանց փոխհարաբերակցությունը:

Կասկածյալի, մեղադրյալի, տուժողի, քաղաքացիական հայցվորի, քաղաքացիական պատասխանողի և նրանց ներկայացուցիչների կողմից առարկաների և փաստաթղթերի հավաքման ու ներկայացման եղանակները: Նրանց կողմից ներկայացված առարկաների և փաստաթղթերի դատավարական ձևակերպումը: Պաշտպանի կողմից ապացույցների հավաքման եղանակները և դրանց դատավարական ձևակերպումը:

Ապացույցների ստուգումը: Ապացույցների ստուգման սուբյեկտները և եղանակները: Ապացույցների գնահատումը: Ապացույցների գնահատման սուբյեկտները: Ապացույցների ազատ գնահատման սկզբունքը՝ որպես քրեական դատավարությունում ապացույցների գնահատման հիմք: Ներքին համոզմունքը՝ որպես ապացույցների գնահատման միջոց և արդյունք: Ապացույցների վերաբերելիության, թույլատրելիության, արժանահավատության և բավարարության գնահատման էությունը:

Թեմա 3. Ապացույցների հասկացությունը և դասակարգումը: Ապացույցների առանձին տեսակների բնութագիրը

Թեմա 3.1. Ապացույցների հատկությունները: Ապացույցների դասակարգումը

Թեմա 3.2. Ապացույցների առանձին տեսակների բնութագիրը

Քրեական դատավարությունում ապացույցների հասկացությունը, նշանակությունը և հատկությունները: Ապացույցների վերաբերելիությունն ու թույլատրելիությունը: Ապացույցների թույլատրելիության տարրերը և նշանակությունը: Ապացուցման ընթացքում թույլ տրված էական դատավարական խախտումները:

Ապացույցների աղբյուրների հասկացությունն ու տեսակները: Ապացույցների աղբյուրներին ներկայացվող պահանջները: Ապացույցների դասակարգումը:

Տուժողի և վկայի ցուցմունքները՝ հասկացությունը, առարկան, նշանակությունը, ցուցմունք տալու ընթացքում նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները: Վկայական անձեռնմխելիությունը: Վկայի և տուժողի ցուցմունքների գնահատման առանձնահատկությունները:

Կասկածյալի և մեղադրյալի ցուցմունքները՝ հասկացությունը, առարկան և նշանակությունը: Նրանց բացատրությունների, մեղքի ընդունման, ինքնամեղադրանքի և այլ անձանց նկատմամբ կեղծ մեղադրանքի դատավարական նշանակությունը: Այդ ցուցմունքների գնահատման առանձնահատկությունները:

Փորձագետի եզրակացությունը և դրա գնահատման առանձնահատկությունները: Իրեղեն ապացույցները՝ հասկացությունը, նշանակությունը, դատավարական ձևակերպումը և գնահատման առանձնահատկությունները: Փաստաթղթերը՝ որպես իրեղեն ապացույցներ: Իրեղեն ապացույցների պահպանությունը և դրանց ճակատագրի որոշումը քրեական գործի լուծման ընթացքում:

Քննչական և դատական գործողությունների արձանագրությունները՝ որպես ապացույցների աղբյուրներ. հասկացությունը, բովանդակությունը, նշանակությունը և գնահատման առանձնահատկությունները: Այլ

փաստաթղթերը՝ որպես ապացույցների աղբյուրներ. հասկացությունը, բովանդակությունը, նշանակությունը և գնահատման առանձնահատկությունները:

Թեմա 4. Քննչական գործողությունները՝ որպես ապացույցների հավաքման հիմնական միջոց

Թեմա 4.1. Քննչական գործողությունների հասկացությունը և դրանց տեղը ապացուցման համակարգում

Թեմա 4.2. Քննչական գործողությունների արձանագրությունները

Քննչական գործողությունների հասկացությունը, դրանց համակարգը, նպատակներն ու կատարման հիմքերը: Քննչական գործողությունների տեղը դատավարական գործողությունների համակարգում և դրանց տարբերությունը ապացույցների հավաքման այլ միջոցներից: Քննչական գործողությունների կատարման և ձևակերպման ընդհանուր պայմանները:

Հանցագործություն կատարելու մեջ կասկածվող անձի ձերբակալումը՝ հասկացությունը, նպատակները, պայմանները, հիմքերը, շարժառիթները, ժամկետները և դատավարական կարգը:

Հարցաքննության հասկացությունն ու տեսակները: Կասկածյալի, վկայի և տուժողի հարցաքննության բնութագիրը:

Առերեսումը՝ հասկացությունը, կատարման հիմքերը, նպատակները, իրականացման կարգը և դատավարական ձևակերպումը:

Ճանաչման ներկայացումը՝ նպատակները, հիմքերը, պայմանները և կատարման կարգը: Ճանաչման արդյունքների թույլատրելիության պայմանները:

Քննչական և դատական գործողությունների արձանագրությունների տարբերությունը այլ փաստաթղթերից:

Դասընթացի ապահովվածությունը գրականությամբ

1. Конституция РА, 2015.
2. Уголовно-процессуальный кодекс РА
3. *Барыгина, А. А.* Доказывание в уголовном процессе: оценка отдельных видов доказательств: учебное пособие для вузов / А. А. Барыгина. — Москва: Издательство Юрайт, 2022. — 277 с.
4. *Лазарева, В. А.* Доказывание в уголовном процессе: учебник для вузов / В. А. Лазарева. — 7-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2022. — 263 с.
5. *Егорова, Е. В.* Доказательства и доказывание в судебной практике по уголовным делам
6. *Белкин, А. Р.* Теория доказывания в уголовном судопроизводстве в 2 ч. Часть 1 : учебное пособие для вузов / А. Р. Белкин. — 2-е изд., испр. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2020. — 184 с.

7. *Барыгина, А. А.* Доказывание в уголовном процессе: оценка отдельных видов доказательств : учебное пособие для вузов / А. А. Барыгина. — Москва : Издательство Юрайт, 2020. — 277 с.
8. *Барыгина, А. А.* Доказывание в уголовном процессе: допустимость доказательств : учебное пособие для вузов / А. А. Барыгина. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2020. — 204 с.
9. *Егорова, Е. В.* Доказательства и доказывание в судебной практике по уголовным делам
10. *Лазарева, В. А.* Доказывание в уголовном процессе : учебник для вузов / В. А. Лазарева. — 7-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2020. — 263 с. Спирин А.В.Прокурор как субъект доказывания в уголовном судопроизводстве. Монография. М. : Издательство Юрлитинформ, 2018. – 304 с.
11. Бедняков И.В. Теория доказательств в уголовном процессе Издательство: [Самарский юридический институт ФСИН России](#) .Вид издания: Учебное пособие.2017. 152 с.
1. Доказательства и доказывание в уголовном судопроизводстве: история, современность и перспективы развития: сб. ст. по матер. Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 95- летию со дня рождения Цили Моисеевны Каз (г. Саратов, 3 апреля 2020 г.) / [редкол.: Ю.В. Францифоров (отв. ред.) и др.] ; ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия». – Саратов : Изд-во ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия», 2020. – 188 с.
2. Зигура Н.А., Кудрявцев А.В. Компьютерная информация как вид доказательств в уголовном процессе России. Монография. Юрлитинформ, 2011. — 176 с.УДК 343.14:004(470) ББК 67.411
3. Орлов Ю.К. Проблемы теории доказательств в уголовном процессе. М.: Юристъ, 2009. 4. Белкин - Теория доказывания. М. 2008 г.
5. Будников - Доказательства в уголовном судопроизводстве: монография / . - Волгоград: изд. ВолГУ, 2005;
6. Владимиров - Об уголовных доказательствах / . - Тула: Автограф, 2000;
7. Вопросы обеспечения допустимости доказательств в уголовном процессе. Досудебные стадии. М. Пресс. 2009 г.
8. Громов - Доказывание и использование результатов ОРД: учебное пособие / и др. - М.: Приор-издат, 2006;
9. Егоров К. - Оценка доказательств как завершающий этап доказывания // Российская юстиция 2006 г. №12
10. Зайцева С.А. - Оценка доказательств в уголовном процессе / Зайцева С.А., Громов Н.А. М. ПРИОР. 2002 г.
11. Кипнис Н.М. Допустимость доказательств в уголовном судопроизводстве / Кипнис Н.М. М. Юристъ. 2005 г.
12. Корневский в уголовном процессе: традиции и современность / и др. / под ред. . - М.,2000;
13. Лазарева - Доказывание в уголовном процессе // Уголовное право№ 3;
14. Лазарева - В уголовном процессе: учебно-практическое пособие. - М.: высшее образование, 2009;
15. Уголовно процессуальное право РА., общая часть. 2002

16. Шейфер - Доказательства: спорные вопросы теории / // Государство и право № 3;
17. Шейфер - Доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования. / . - М.: НОРМА, 2009.
18. Шейфер - Следственные действия (система и процессуальная форма)/ Шейфер С.А. М. Юридическая литература. 2006 г.